

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 Din

za pol leta 30 Din

za vse leto 60 Din

Posamezne številke 1.50 Din

Za inostranstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 23. decembra 1936.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštnočekovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Na Zahod naj bo obrnjen naš pogled

Zastopniki Litve, Letonije in Estonije, treh baltičkih držav, treh baltičkih narodov, so se sestali nedavno in sklenili, da odpravijo nemščino kot medsebojni občevalni jezik in jo nadomestijo s francoščino ali angleščino.

Vse te tri države so nastale po zlomu carske Rusije. Prej so bile dolgo časa državnopravno, pa tudi pozneje še dejansko pod oblastjo nemških križarjev in njihovih fevdalnih naslednikov. Zato je bil nemški vpliv v teh deželah zmeraj zelo velik. Nemščina je bila občevalni jezik vladajočih slojev. Na tem tudi carska Rusija ni mnogo spremenila, niti v prilog ruščini ne. Ruske carice so bile tako z malimi izjemami Nemke, in carskemu dvoru so bili nemški grofi in baroni zmeraj v bistvu simpatičnejši, kakor preprosto ljudstvo katerekoli narodnosti, tudi rusko samo. Zato je precej umljivo, da se hočejo otresti ti trije narodi vpliva, ki so mu morali tlačniti stoletja.

Človek bi najmanj mislil, da je vprašanje, katerega jezika se hočejo kakšni narodi učiti in v katerem hočejo govoriti med seboj, zasebna zadeva tistih narodov samih. Tembolj ker gre za popolnoma neodvisne, suverene narode z lastno državo.

Kaj še!

Nemški nacionalistični listi pišejo, ko da bi že zgolj sklep, da se bo kdo poslej raje učil francoščine ali angleščine, posegel v njihove pridobljene pravice. Dokaz, kako nemška imperialistična miselnost ne pozna meja in kako je slepa v svoji šovinistični strasti.

Seveda, nemški imperializem je s tem sklepom res precej zadet. Saj so nemški nacionalisti že dolga leta pisali in trdili, da spadajo vse te države v nemški kulturni krog, prav zaradi razširjenega znanja nemščine, da so tam nemška »kulturna tla«, ker je do nedavnega smelo nekaj nemških plemenitnikov po ljubi volji izrabljati te dežele in njihovo ljudstvo. In iz teh trditvev so izvajali celo določene imperialistične pravice. Če torej presojava stvar s teh vidikov, vidimo, da gre s strani baltičkih držav zgolj za obrambo zoper nemški imperializem. Po drugi strani pa vsej resen človek ne bo sklepal, da so prizadete pravice nemškega naroda, če se kdo noče učiti nemškega jezika.

Kako imajo prav narodi gori ob Baltiku, da so tako storili, to vemo prav mi iz lastnihkušenj. Pri nas je znanje nemščine še zmeraj precej razširjeno. Nasledek je to okolnosti, da je nekdanja nemško vladana Avstrija z vsemi silami poskušala germanizirati slovensko zemljo, da v obmejnih krajih skoraj nismo imeli slovenskih šol, razen če smo si jih sami ustanovili, da je bilo za najbolj podrejeno mesto v državni službi potrebno znanje nemščine, da so bile državne srednje šole do vojne z nekaj malimi izjemami nemške, da svojega vseučilišča po volji nemških Habsburgovcev sploh nismo imeli. Vse to je znano, tudi nemškim nacionalistom je to znano. Pa vendar rišejo v svojih imperialističnih zemljevidih našo zemljo kot nemška »kulturna tla«, ki spadajo seveda zaradi tega v nemško »kulturno območje«. Iz dejstva pa, da jim naš človek, vključen in postrežljiv, na nemško vprašanje prijazno odgovarja, sklepajo že kar kratko in malo, da nima večjih političnih želj in smotrov, kakor da bi vzel spet nase nemški jarem.

Če bi se nemško miselnost in nemške naklepe že zdavnaj, še pred vojno, spoznali. Zato so tudi že zdavnaj, pred vojno, začeli odpravljati nemščino s svojih šol in jo nadomestovati s francoščino in angleščino. Češki izobraženec, ki ni znal nemški, ni bil že pred vojno nič redkega. In Češi so pri tem dobro shajali: zmanjšali so nemške skomine po češki zemlji, povečali odpornost svojega naroda zoper nemško napadalnost. Kajti tak je zakon ljudske psihologije, da se zlasti preprosti človek najlažje prilikuje, kadar je dvojezičen.

Dobro bi bilo, če bi Čehom in Baltičanom sledili tudi mi in uvedli v šole namesto nemščine francoščino in angleščino. Za to pa imamo še drug, važen razlog.

Jezika svetovne politike, jezika meddržavnih pogodb, mednarodnih zborov, jezika svetovnega prometa sta še zmeraj francoščina in angleščina. Zato se jih najbolj vestno uče tudi — Nemci sami. Razen tega sta ta dva jezika tudi posredovalca velike zahodne evropske kulture in civilizacije, ki ji pripadamo in hočemo prav tako zanaprej pripadati tudi mi Slovenci. Zlasti nečesa ne smemo pozabiti: usodo Evrope bo tudi v bodoče v prvi vrsti odločal zahodni, francosko-anglosaški svet, že zaradi tvarne moči, ki stoji za njim. Že zgolj ta okolnost nam nalaga, da se vživimo v ta svet, da bomo pripravljene, kadar nastopi spet kaka velika stiska. Vživeti v ta svet se pa ne moremo, če nimamo ključa do njegovih vrat — znanja jezikov.

Znano je, da so slovenska odposlanstva ob koncu velike vojne, ki so nas šla zastopati in braniti naše koristi, delala dovolj klavrn vtisk prav zavoljo tega, ker niso znala zahodnih jezikov. Premagani Nemci so govorili francoski in angleški. Mi smo pa krošnjari v Parizu s svojo kanclijško nemščino, jezikom torej, ki ga prav takrat ni maral poslušati noben Francoz in Anglež.

Poleg drugega je tudi to dejstvo precej sovplovalo, da smo ob sklepanju miru tako žalostno odrezali.

Čas bi torej bil, da se iz skušenj preteklosti in imperialističnih naklepov naših sovražnikov česa naučimo. In da korenito obračunamo z vso tisto manjvrednostno podložniško miselnostjo, ki nas še zmeraj duši in ki je dobila zdaj še nov obraz, obraz jugoslovenstva.

Več ko tisoč let je obrnjen na Zahod naš pogled. Iz njega smo zajemali kulturo, ob njem smo se učili. Naša tragika je bila samo v tem, da smo le prevečkrat sprejemali to kulturo od posredovalcev, ki smo jim morali plačati visoko mešetnino zanjo.

Naj bi se torej že kdaj znašli!

Dr. I. š.:

Slovenci in hrvaško vprašanje

»Hrvaško vprašanje« v okviru jugoslovenske klavzule

(Nadaljevanje)

Kar se tiče groteskne strani, prekaša dr. Andjelinovič »Jutrova« razmišljanja pač za dokajšno stopnjo. Kajti, če je bilo mogoče ta razmišljanja razčleniti, dr. Andjelinovičevih pitičnih stavkov sploh ni mogoče. Na primer, kakšno predstavo imate o trditvi, da je vprav zasluga jugoslovenov, če sme dati dr. Maček takšne izjave (kakršne je izročil javnosti po »Vremenu«); ali o trditvi, da tega trenutka sploh ne bi bili doživeli, če se ne bi bili jugosloveni uprli v prvih letih našega narodnega življenja demoralizirani masi in če ne bi bili ostali dosledno zvesti veliki jugoslovenski misli? Ker mi ni znano, da bi se bil v prvih letih našega državnega življenja izvršil kje pri nas kakšen upor, pri katerem bi bili imeli dr. Andjelinoviči vlogo kakega generala Franka, iščem zastoj, zoper katero demoralizirano maso se je kdorkoli uprl. Jasno je, da zaradi tega preprosto ne razumem, kako so jugosloveni pripomogli, da je dr. Maček baje »spregovoril« vendarle enkrat. Ali s tem, da so ga zaprli? Ali so ga znabiti celo samo zato zaprli, da mu pomagajo pri politični karieri?

Samolastno pripisovanje zasluge jugoslovenom za to, da na hrvaških tleh nikogar drugega beseda nima odziva, kot dr. Mačkova, je ali stupidnost ali pa cinizem, ki ga ni mogoče preseči. Navajeni smo sicer na tirade, da je avtoritarna jugoslovenska državna oblika na osnovi »okvira« logičen

Vsem sodelavcem in naročnikom želimo kar najbolj zadovoljne in vsele božične praznike.

Uredništvo in uprava

sklep iz vzrokov nastanka države, prenesli smo tudi prisvojitve Masarykove poslovilne besede za zrelisce jugoslovenov, pri zaslugah jugoslovenov za politični vpliv dr. Mačka in za to, da se dr. Maček sme celo oglasiti — potem ko so vprav jugoslovenska glasila nenehno očitala dr. Mačku molk — pa ne znamo drugega, kot ostrmeti.

Zato smo si izposodili v uvodu navedena razmišljanja o »Bistvu edinstva« iz »Jutra«. Razume se sicer, da šteje »Jutro« tiste »poučene politične kroge« v lasne vrstice, tisto »drugo stran«, ki prazno frazari, nejasno gestlari in sentimentalno deklamira, pa takole v vrste nepopoljšljivih in žal vedno gostejših »samoslovencev«, pa to nas ne moti. Preveč polnih besedi, preveč jasnih gesel in realnih »pogledov« jutranjih političnih ljudi se je že izpolnilo tako, kot je napovedala nezlomljiva logika in ravna pot nove slovenske politične misli, namreč na jutranjih vrhovih samih, da bi nas uspavala zamenjava vloge, ki naj bo »bistvo edinstva«, kaj šele prestrašila. Edina res upoštevna količina pri vsem razmerju jugoslovenov nasproti hrvaškemu vprašanju je neprijetna okolnost, da določene, z »avtentičnimi« jugosloveni tekmujoče politične struje, torej tem jugoslovenom sicer nasprotno politične sile nimajo bistveno drugačnega zrelišča glede hrvaškega vprašanja in načina njegove likvidacije. Teh antipodov jugoslovenov sta dve vrsti, in trenutni politični položaj ustvarja razloge, zaradi katerih je treba imeti jugoslovene jutranjega kova brez razlike inace trajno pred očmi. Kljub nepomembnosti in kljub nevzdržnemu pogrezanju v pozabo jugoslovenskih veličin so še vedno nevarni. Če si pridržijo oni dve vrsti antipodov za posebno poglavje, naj tukaj spomnim, kako grenko je učinkovalo poročilo belgrajske »Politike« o mnenju upoštevne slovenskega politika-Slovenca glede dveh ljubljanskih prvakov, katerih eden se približuje združenju opoziciji s sedežem v Belgradu, drugi pa skupini Adama Pribičevića s sedežem v Zagrebu, toda oba čez in s prezirom tistih Slovencev, ki so bili to že tedaj, ko sta bila mišljena prvaka — v JNS.

»Politikin« dopisnik je izrazil vtisk, da ima dotični politik-Slovenec o prvaku, ki sili na površje s pomočjo Zagreba, za spoznanje milejšje mnenje kot o gospodu, ki se je lotil naravnost Belgrada. Ne moremo vedeti, jeli vtisk belgrajskega časopisca utemeljen ali ne, slutimo pa, da ni, ker je izključeno, da bi kdorkoli pozabil, s katerimi besedami je prvak z »zagrebško inklinacijo« leta 1931 pred oktobrskimi prvimi glasnimi, Živkovičevimi ali »ljudskošolskimi« volitvami v radiu proslavljal uvedbo javnega glasovanja! Kaj ni ta prvak in nihče drugi takrat iznašel politično smernico »Bolje za mizo, kot pod mizo« in kaj ni prav ta prvak neustrašeno razglasil, da je bilo to vedno njegovo vodilo in da se je tega vodila tudi vedno držal vse svoje življenje? Da, prav ta je bil! Zato je tudi prav glede njega že zdaj gotovo, da je njegovo poskušanje približevanja k opoziciji namenjeno temu, da ga posadi za mizo, za novo mizo. Sicer je v tem precejšen dokaz, da se nova slovenska politika spreminja v prostor ob mizi in da prehaja izpod mize — v oči dotičnega prvaka — toda slovenska politična moč bo zmagala samo pod pogojem, da je nihče, ki hoče biti njen podpornik in udeleženec, ne pogleduje kot svoj prostor ob mizi. Kakor hitro se bodo pa vrinili v slovenske politične vrste ljudje obmiznega obzorja, smo rešitev slovenskega vprašanja spet preložili ad calendarum jugoslovenas. In zato takih ljudi nihče ne bo sprejel, komur je za čistost slovenskih vrst in za rešitev slovenskega vprašanja. Zato tudi taki ljudje ne iščejo zvez v Sloveniji, temveč izven.

(Dalje prihodnjič)

Najprimernejša božična darila

Bengerjevo in vseh drugih vrst perilo za dame in gospode, **nogavice**, rokavice, **kravate**, naramnice, srajce, **robci**, gamaše, škarje, noži, mila, **turistovske potrebščine**

po najnižjih cenah samo pri

Josip Petelinc, Ljubljana
za vodo (blizu Prešernovega spomenika)

Telefon 29-13

Izgube slovenske trgovine

»No, hvala Bogu, da pri nas ni tako,« pravi naš svet, če pride pogovor na upravne razmere na jugu države in se prizanesljivo smehlja. S tem, da se sončimo v zavesti svoje nadrejenosti, pa stvar za nas še ni opravljena. Tako stališče bi bilo dokaz naše kratkovidnosti. Naša trgovina in industrija ima močne zveze z jugom in ji čisto gotovo ni vse eno, če more na ozemlju, kjer razpečava svoje izdelke, računati z urejenimi pravnimi razmerami ali z zmedo in nepravilnostmi. Danes pa že zdavnaj ni več skrivnost, če trdimo, da so upravne razmere na jugu države še daleč proč od tistega, kar imenujemo sicer »upravo«. Trгоvec, ki je upnik, je po srbskih zakonih mnogo bolj navezan na upravno kot pa na sodno oblast. Izvršna oblast je v Srbiji upravna oblast, ali po srbsko rečeno »policija«. Po bridkih izkušnjah z navadnimi fakturnimi pravnimi, ki so pri sodiščih v Srbiji trajale po 4 do 5 let, kar je pri nas opravljeno najdalje v 4 tednih, si danes naš trgovski svet s svojimi odjemalci izgovori pododnost naših sodišč. Res pride na ta način kmalu do sodbe, — ampak kaj mu ta pomaga, ko se mora izvršba delati tam doli? Najlepša sodba še zdavnaj ni denar. Vse izvršitve so v rokah »policije«. Že sama zakonodaja je glede izvršilnega postopka za nas neverjetno primitivna: dolžnik, ki mu zarubi celo skladišče blaga ali druge zaloge, prepreči lahko prodajo in spravi ves izvršilni spis v akte, če prinese »uverenje« občinske uprave, da nima nikakega premoženja, občinska uprava mu pa izda tako »uverenje«, če podpišeta dva meščana (vse eno kdo in kaj sta) »pod svojo materialno in krivično odgovornostjo« zapisnik, da dolžnik X. Y. nima nikakega premoženja. Kakšno poročilo je ta »odgovornost«, recimo dveh skopljskih cigánov, ki razen raztrganih hlač na sebi nimata ničesar in ki se zopora bojita toliko, kot se boji pozimi slovenski berač toplega hleva. Sicer pa nam ni znano, da je bil za to »odgovornost« že kdaj kdo pozvan na odgovornost. Ali pa: policija kot izvršilna oblast pokliče dolžnika in mu pokaže izvršilno dovolilo s pozivom, da sam določi, kaj naj se mu zarubi. Dolžnik ima 8 dni časa, da se v stvari izreče, torej časa dovolj, da piskrije vse, kar bi štel, in policija odide praznih rok, ko se zgleda pri njem. Hudo priljubljen je

pri tem način, posebno pri trgovcih, da da med tem svojemu bratu ali drugemu zaupniku menico na vsoto, ki je najmanj petkrat tako velika, kakor znašajo njegovi dolgovi, si da s to menico napraviti »zabranu« in vse zarubiti, nakar takoj drugi dan napravi s svojim »laži-upnikom« poravnano, po kateri mu prepušča za svoj »dolg« celo svojo trgovino, on pa ostane v nji »poslovodja«. Ko pride čez 8 dni policijski izvršilni uradnik, se mu dolžnik smeje v obraz in ga odslovi, češ, kaj da išče v trgovini, ki sploh ni njegova. Če gre izvršilni spis po enem teh načinov brez vsakega uspeha za upnika v »akte«, se je stvar izvršila čisto zakonito in nima upnik prav nobenega zakonitega vzroka za pritožbo.

Zgodi se pa tudi, da izvršilni organ pri dolžniku ni v polni trgovini »našel« ničesar rubljivega, — o vzrokih njegove kratkovidnosti se ne govori — ali da je spis ležal tako dolgo »pozabljen« na pisalni mizi uradnika, dokler ni dolžnik odnesel šil in kopit ali pa korenito pripravil konkurzo, ki ga je napovedal, še preden je rubežen bila izvedena. Ti primeri so že izven okvira »zakonitih neuspehov«, pa praktično ravno tako nepopravljivi kakor oni.

Recimo pa, da je bila rubežen pravilno izvršena in da ni bilo poskusa »izpisa« — po naše izločitve, — je vendar na potu do stvarnega uspeha, t. j. prodaje in razdelitve izkupička še mnogo pasti za ubogega upnika. Tu je mogoče, da »staraoc«, to je zaupnik, ki ga odredi izvršna oblast za varuha zarubljenih predmetov, pusti te v sporazumu z dolžnikom »izginiti«. Kdor bi mislil, da upnik takega »staraoca« lahko kazensko

zasleduje, bi se motil — zakonodajalec je pozabil na te primere. Druga mogočnost je, da se dolžnik sporazume z hišnim gospodarjem, da mu ta pozneje zarubi predmet pred nosom upnika in jih na javni prodaji »kupi« za dolžnika, kar gre vse prav lahko zaradi privilegirane zastavne pravice hišnega gospodarja. Varianta tega načina obstoji v tem, da stopi na mesto hišnega gospodarja davčna uprava, ki ima tudi privilegirano zastavno pravico.

Najpreprostejša pot je seveda, da dolžnik na dan javne prodaje skrije zarubljeno blago. Res je tak korak kazniv, ali to dolžniki niso jemali do konca l. 1954, dokler je bila preiskovalna oblast policija, preveč resno. Sedaj, ko je uvedeno državno pravdnštvo tudi na jugu, je ta način izgubil svojo priljubljenost.

Upanje, ki ga ima naš trgovec, da pride s sodbo v roki po izvršbi do svoje terjatve, torej res ni veliko, da ne rečemo, da ga sploh ni.

Naša slovenska trgovina in obrt sta imela in še imata na jugu terjatve, ki gredo v milijone, terjatve, ki so iztožene ne pa izterjane in ki se tudi nikdar izterjati ne bodo dale. Natančne zneske takih brezupnih terjatev bi mogla navesti naša slovenska trgovina in industrija. Vemo, da je odvetnik, ki je bil 5 let v Skoplju, moral dati »v akte« okoli 350.000 Din takih slovenskih terjatev. V teh terjatvah, pa če tudi pripadajo tujerodnim podjetnikom na slovenskem ozemlju, je zaposleno slovensko delo in zato tudi slovensko narodno premoženje. Ena postavka več med izgubami našega narodnega premoženja. D.

Jugoslovenstvo in centralizem sta eno

»Jutro« se s čedalje večjo vneto otepa očitka centralizma in bolj in bolj se trudi narediti vtisk, ko da bi mu bilo za prave slovenske koristi. Zadnje nedeljo zatrjuje v polemiki z »Obzorom«:

Kakor mnogi drugi, ki nočejo ali ne morejo razumeti in priznati jugoslovenske ideje, tudi »Obzor« dosledno isti jugoslovenstvo s centralizmom in hegemonizmom. Naši uvodniki, v katerih smo na jasen način pokazali, da jugoslovenska ideja ni združljiva s hegemonizmom in da odklanja tudi centralizem, mu zaradi tega seveda niso všeč.

To je pa le malo hudo, celo za možgane njegovih političnih ovčic mora biti to prehudo!

Od vsega začetka so bili jugosloveni in centralisti eno in isto. Pa ne morebiti samo vnanje! Sami so oba politična pojavitva povsod in dosledno istili. V njihovih listih smo brali, da je državni centralizem potreben za izoblikovanje »narodne enotnosti« — ki se jim torej med štirimi očmi le ni zdela tako gotova, kakor so trobili v javnosti. V letošnji 44. številki smo poklicali v spomin govor dr. Žerjava na seji odbora, ki je koval centralistično vidovdansko ustavo. Tam je ta jutranji »državnik« zagovarjal **najhujši centralizem**, zlasti v gospodarstvu in šolstvu. S pomočjo naših jugoslovenov se je tudi uzakonila vidovdanska ustava, ta najslabša ustava, ki si jo je sploh misliti mogoče, ki pa je bila za kulturno in narodno tako različne pokrajine, kakor so jugoslovenske, še prav posebno slaba, tako slaba, da odpoveduje spriču nje vsak superlativ. Pa še to ni bilo jugoslovenom dovolj. Centralizirali so še dalje, centralizirali stvari, ki nanje niti vidovdanska ustava

ni mislila, uvajali in uvedli upravni sistem, ki je zadušil zadnje troho samouprave. Zadnjega vaškega župana v Sloveniji so po tem centralističnem sestavu imenovali v Belgradu, vsak kolovoz so nam morali doli »milostno« dovoliti in odobriti.

Pa ne samo dejansko, tudi miselno se je jugoslovenstvo zmeraj in povsod istilo s centralizmom. Dovolj je bilo, če je kdo podvomil nad zveličavnostjo centralizma: takoj je bil separatist, veleizdajalec, nasprotnik narodnega »edinstva«. V zadnji številki smo očrtali ogabni boj, ki so ga vodili jugosloveni zoper slovensko deklaracijo, to v vsakem pogledu skromno in neprevratno politično izjavo. Ko je šlo svoje dni za vprašanje popolnega slovenskega vseučilišča, se je oglasil dr. Žerjav v »Jutru« pa razlagal, da je prav z ozirom na državno in narodno »edinstvo« dovolj, če nimamo preveč vseučilišč, za nekatere kraje da zadostuje kaka pravna fakulteta. Z istimi razlogi so se borili jugosloveni zoper slovensko akademijo, za naše kulturne zavode in naprave ni bilo nikoli denarja, poleg velikanskih javnih datatev smo morali še te vzdrževati sami. Zakaj? Ker gospodarsko močna in kulturno zavedna Slovenija ne bi bila nikoli primeren predmet za stapljanje, oziroma kakor je to zahtevalo glavno glasilo Narodne Odbrane, za »tiho in postopno likvidacijo« slovenstva. In ker je tako nacionalno-edinstveno stapljanje porokoval zgolj centralizem.

V enem pogledu pa ima »Jutro« vendar prav, ko namreč zavrača »Obzorov« očitek, da bi se bilo zavzelo za federalizem. To je sploh nemogoče. Jugoslovenstvo je isto kot antifederalizem, ali kot se to v jugoslovenarskem »dialektu« imenuje, de-

Slovenec — svetovljan

— slovenski mecen

(Dr. Pavel Turner)

(Konec)

V politično življenje Turner tudi v svoji mariborski dobi ni stopil. Ostal pa je tudi v jeseni svojega življenja po političnem prepričanju najbližji Mladoslavencem. Sicer je gledal v narodnosti kolektiv celokupnosti proti privilegijem plemstva, cerkve in plutokracije. Narodnost mu je ostala podlaga za likvidacijo avstrijskega fevdalizma in temelj za konstitucionalni razvoj države, kar mu je bilo zopet poročilo za prosvetni in gospodarski dvig lastnega naroda. Tako je torej Turner prenesel zapadno pojmovanje o državi in demokraciji k nam na narod. Idealna politična doba mu je bila doba sedemdesetih let z mladostvenstvom pri Slovencih, Strossmayerjem pri Hrvatih in Mihajlom pri Srbih, torej doba, ki je bila v jugoslovenski zgodovini kmalu kronana z osvoboditvijo Bolgarov. To je bila doba, katera je ostala Turnerju političen ideal in na katero se je oziral ves čas do balkanskih vojn in do nastoja Jugoslavije. **Politične razmere po zedinjenju pa je obsojal zaradi pomanjkanja velikih ciljev in malostnih ljudi**, ki so v njih odločali.

Slovenski politični ideal mu je ostalo taborjansko slogaštvo, katerega idealna predstavnik je gledal v Jožetu Vošnjaku in Andreju Einspielerju; v parlamentarnem slovenskem predstavništvu pa je videl ideal v Franu Šukljeju. Politično diferenciacijo slovenstva na prehodu iz XIX. v XX. stoletje je obsojal kot narodno izdajstvo in gledal v političnih borbah med novimi strankami

konec z ustavo započete političnega vzgajanja ljudstva, obenem pa prehod iz ustavnega razvoja v demagoško agitacijo. V novih delavskih socialističnih pokretih je brzkone pod vplivom Bakunina videl revolucionarno utopijo, ki bi mogla zavreti vpliv in izražanje osebnosti, ki pa je bila Turnerju najvišje, kar naj človeštvo razvija, obenem pa tudi varuje.

Ohranitev in razmah domačih osebnosti je bil Turnerju pred očmi, ko je mislil na svojo oporoko; zraven tega pa skrb za elito izobražencev s svetovnimi manirami in uglednostjo. Dohodki od vzgojiteljstva s treznim in varčnim življenjem samca so omogočili Turnerju premoženje, katerega smemo tik pred svetovno vojno računati na najmanj 500.000 (zlatih) kron. Pri nameri, kar najbolj učinkovito zapustiti po smrti imetje svojemu narodu, se je posvetoval s prijatelji. Sam je mislil na ustanovitev Dijaškega doma za slovenske dijakke iz Štajerskega in Koroškega v Mariboru, na štipendije za visokošolce in na zdravstveno okrevališče narodno aktivnih izobražencev. Pod vplivom ravnatelja mariborskega učiteljskega Henrika Schreinerja se je odločil 1898 v svoji prvi oporoki da Dijaški dom v Mariboru, za katerega je tudi napisal pravilnik, ki nam kaže Turnerja kot teoretičnega pedagoga v najbolj jasni luči. Jasen je vpliv Lockeja s poudarjanjem prirodne vzgoje gojenca in s poudarkom vzgoje značaja. Po Turnerjevi misli bi bil Dijaški dom v njegovem mariborskem Tusculu nekaka sredina med našim navadnim dijaškim internatom in angleškim collegom. Od vodstva je zahteval, da vzgaja gojence telesno in duševno, da goji sport, čtivo, ki uvaja v široki evropski svet, demokratizem življenja, svobodo v vzgoji verskega prepričanja, katerega

je Turner ocenjeval kot etično vrednoto; terjal je visoko formalno vzgojo gojencev v olikanem vedenju ter nastopanju in — menda prvi na Slovenskema — zahteval smotno spolno vzgojo, katero bi vodil poklicni zdravnik. Z njegovim Dijaškim domom naj bi se utrdil v Mariboru položaj slovenske mladine na gimnaziji, realki in učiteljski, obenem pa se naj bi v okviru mariborskega dijaštva razvila v njegovem domu elita po britanskem zgledu, tip telesno in duševno dovršene narodne dijaštva.

To vsebino svoje oporoke je vzdrževal Turner do konca svetovne vojne. Po sklenitvi miru v Saint Germainu pa je Turner sam uvidel, da je z zaključkom svetovne vojne in s priključitvijo Maribora Jugoslaviji prenehala potreba po osebni zaščiti narodnega položaja v mariborskih srednjih šolah. O tem, za kaj naj nameni svoje premoženje sada, je napravil končnojavni sklep po posvetovanjih z Ivanom Žolgerjem, ki mu je nasvetoval, da zapusti svoje premoženje za štipendije absolventov na novo ustanovljeni univerzi v Ljubljani. V tem mnenju in v prepričanju, da stori s tem narodu največjo korist, je končnojavno sestavil svojo oporoko dne 18. avgusta 1924. V njej zapušča vse svoje razpoložljivo in premično premoženje za ustanove za izpopolnjevanje strokovne in svetovne izobrazbe absolviranih slovenskih juristov in filozofov. Pravico do »Doktor Pavel Turnerjeve ustanove« imajo gospodje slovenske narodnosti, ki so uspešno napravili državne izpite ter dosegli doktorat na univerzi v Ljubljani. Podpora, oziroma ustanova ima nalogo, omogočiti omenjenim absolventom enoletno bivanje v tujezemeljskih kulturnih in znanstvenih žariščih Pariz, London, Oxford, Cambridge itd., in to v na-

koncentrični unitarizem, ali bolj pošteno centralizem. Vsako umovanje o jugoslovenstvu vodi nezogibno do tega vkladnega kamna njegove biti.

Res, trda mora prestiti jugoslovenstvu, da se tako sramuje svojega načela in spočela svoje biti.

Na drugem mestu v isti številki se »Jutro« paha, da bi zavrnilo belgrajske očitke, češ da živi Slovenija na račun drugih pokrajin. Ta očitek je prav tako jugoslovensko-centralističen, kakor je centralistično-jugoslovenska »Jutrova« obramba pred njim.

Pred vsem je treba na tem mestu ugotoviti dejstvo: ni ga človeka ne v Belgradu ne drugje, ki bi v to prevžitkarstvo Slovenije res verjel. »Narodno blagostanje« ve prav tako natančno kakor »Jutro« ali »Pohod« ali »Narodna Odbrana« ali kdorkoli, da plačuje Slovenija za dobrih šest sto milijonov več, kakor pa prejema. Če torej pisarijo belgrajski jugosloveni, ko da bi se Sloveniji pri sedanjem centralizmu prav imenitno godilo, ne verjamejo sami tega, kar pisarijo. Delajo marveč to in tako iz popolnoma drugih razlogov. Prvič je to dejstvo izkoriščanja Slovenije tako malo častno za njene izkoriščevalce, v takem nasprotju s frazami o enakopravnosti in bratovstvu, da ga je le treba skušati kako zabrisati. Drugič pa je spoznanje tega dejstva s strani Hrvatov in Slo-

vencev velika nevarnost za jugoslovensko centralistično »ideologijo«.

Zato upajo, da bodo s takimi »razlogi« uspravili našo čuječnost in zavlekli dokončno rešitev.

Zategadelj tudi nima polemika z glasili taka namreč, ki bi hotela nasprotnika pripričati, prav nobenega smisla. Kaj bi mu pravili stvari, ki jih ta sam najbolje ve. Ali nekaj drugega je treba storiti, da se preskusi nasprotnikova odkritosrčnost. To je pa tole vprašanje:

Če vi, jugosloveni-centralisti, res verjamete, kar česnate, da namreč živi Slovenija na stroške drugih pokrajin, zakaj pa ne zahtevate z nami, da dobi Slovenija takoj svojo popolno gospodarsko in finančno samoupravo? Čemu nas vendar preživljate »na stroške drugih pokrajin«, ko pa mi sami tega nečemo? Čemu žrtve, ki nam ni zanje?

Vprašanje in zahteve, ki vsa dolga leta ne dobimo odgovora nanje. Ki ga tudi nikoli ne bomo dobili. Kajti od vseh ogabnih jugoslovensko-centralističnih laži je tista o našem uspevanju na stroške drugih najgrša. Pa tudi najbolj neumna.

»Jutro« seveda takega vprašanja ne bo stavilo, kajti to vprašanje bi pomenilo, da jim je za slovensko resnično — ne umišljeno! — samoupravo. Da bi torej morali pustiti centralizem.

Centralizem pa je jugoslovenstvo, in jugoslovenstvo more živeti samo iz centralizma.

Opazovalec

Očistimo naš jezik peg

K prejšnjim nemškimi popačenkam je dobil naš jezik od prevrata sem toliko nove tuje navlake, da je groza. Najprej so se udomačile razne tuje kletvice, ki jih prej nismo poznali ali v večini primerov vsaj ne razumeli, ker so bile izrečene največkrat v italijanskem in madžarskem jeziku. Prej je surovo zaklel le neotesanec, danes pa robantijo ogabno vse vprek že skoraj vsi mlajši »izobraženci«. In še ponosen je, kdor misli, da je dal svoji besedi dovolj krepak poudarek z umazano kletvino. Poleg teh so dobile pri nas že skoraj domovinsko pravico še razne tujke, da mora zaboliti slovensko uho, kadar jih sliši. Čitamo jih dan za dnem tudi v časopisih in celo v revijah, ki naj bi služile slovenskemu lepemu slovstvu. V tem pogledu se odlikuje zlasti neki v Mariboru izhajajoči mesečnik. Popačenk in tujk v tem kar gomazi, pa tudi jezik je včasih tak, da se čitatelju želodec obrača. »Savez«, »podsavez«, »savezno« vodstvo so že čisto izpodrinile slovensko zvezo itd. V posameznih sestavkih nastopajo razni »podvigi« kar v celih »povorkah«, čeprav imamo zanje lepe in izvirne slovenske izraze. Med delavci slišimo na vsak korak »Savez metalaca«, »sekretar«, »protokol« itd., seveda, ker nimamo svoje »zveze kovinarjev«, tajnika in zapisnika. Če smo včasih rekli »Metalorbafter-Ferbond«, zakaj bi danes bili nezvesti svoji nekdanji navadi. Ali dokler bo izobraženci zatajeval svoj jezik, se preprostemu človeku ne sme zameriti, če ga nevede maliči. Začeti je treba jezik čistiti peg, začeti pa morajo tisti, ki vedo, da ga ponižujejo, ko ga odevajo v tujke.

Ali ste poravnali naročnino?

menu, da nadaljujejo strokovne študije in da si obenem pridobijo tiste splošne in družabne izobrazbe, ki je znak omikane in kulturnega človeka. Temu namenu primerna in časovnim razmeram odgovarjajoča mora biti določena denarna višina štipendije. Tekmec za ustanovo pa se mora izkazati, da zna toliko potrebni tujzemeljski deželni jezik, da more uspešno zasledovati namen, ki ga ima ustanova.

Turnerjeva poslednja volja tako spet kaže moza Evropea, ki je stremel, da s štipendijami po eno leto omogoči čim večim pogled v široki svet in pridobitev širših obzorij, kot pa so mogoča doma. Poudarjanje splošne in družabne izobrazbe pa spet človeka, ki je praktično poznal pomen evropskega življenja in pa besedni sofizem omejenih zakotij. S tem je Turner pokazal smer našemu splošnemu kulturnemu razvoju, ki naj gre naproti trajno prodirajoči evropeizaciji ter jo združi s tem, kar je krajevno in duhovno našega. Da pripomore do uresničenja tega edinega resničnega našega kulturnega ideala, je zapustil vse, kar je v svojem dolgem in treznem ter delavnem življenju prihranil, slovenski učenci se mladini.

Najpomembnejši mariborski organizaciji »Zgodovinskemu društvu v Mariboru« je zapustil svojo znanstveno knjižnico, ki vsebuje predvsem antične in moderne klasike, filozofijo XVIII. in XIX. stoletja ter narodno gospodarstvo in ki je danes kot Bibliotheca Turneriana inkorporirana »študijski knjižnici«. Slovensko leposlovno knjižnico pa je zapustil večinoma mariborski »Ljudski knjižnici«. Poleg tega se je v svoji oporoki spomnil z volili mariborske »Glasbene Matice«, »Ciril-Methodove družbe«, šole v Krčevini ter šole v svojem rojstnem kraju na pohorski Planici, ki je moralno in stvarno Turnerjeva ustanovitev.

Nobelova nagrada in Nobelovi dediči

Nobelova nagrada za mir je bila letos podeljena nemškemu pisatelju Karlu Ossietzemu. Ossietzky je znan neustrašeni bojevnik za misel miru in sprave med narodi. Kaj čuda, da nemškimi nacionalistom ni bil všeč. In prav tako je skoraj ob sebi umljivo, da je bil ta propagator miru obsojen od nemškega sodišča zaradi veleizdaje. In še bolj je samoumevno, da so fašistični Nemci s podelitvijo Nobelove nagrade nezadovoljni, češ, to je vendar izzivanje v nacionalizmu »prerobenega« nemškega naroda, če nagrajujejo izdajalca nemške države.

Nikomur ni treba brskati daleč po zgodovini, da prav spozna, koliko je vredna z npravstvenega stališča sodba, ki jo izreka katerakoli nacionalistična vladavina. Še več, taka obsodba je po navadi samo priznanje visoke npravstvene ravni, na kateri stoji obsojenec. Kako pogumno so obsodila avstrijska sodišča Masaryka, Beneša, Kramarja in še druge, sama grda izdaja domovine jih je bojda bila, in vsa črno-rumena žurnalja je pljuvala nanje, seveda iz npravstvene ogorčenosti zgolj, četudi niti eden teh v vsakem pogledu majhnih ljudi ni bil sposoben dojeti npravstvene veličine teh mož. Danes o tem komaj če kak resen Nemec še dvomi. Sicer nam pa za takimi zgledi ni treba stikati po daljavah. Časovno in krajevno imamo bližjih. Ni ga bilo gršega izdajalca milega troimenskega naroda, kakor je dr. Maček, bi se bilo zdelo tistemu, ki je prebiral nacionalistično žurnaljo. Nacionalistično-centralistični režim ga je zaradi tega tudi dal obsoditi kot hudodelca, nekemu zelo jugoslovenskemu nacionalnemu sodniku se je pa še ta kazni zdelo premajhna. Ko da bi sploh mogel biti svobodno izbrani in poklicani voditelj kakega naroda veleizdajalec! In uspeh? Hrvatje so se še tesneje strnili okoli njega, sedanjí predsednik vlade ga je priznal kot edinega resničnega zastopnika Hrvatov, in nekdanji nacionalni hujskači bi hoteli delati videz, ko da so od nekdanj prav tako mislili, ko da bi ne bili nikoli o njem nič hudega rekli, obsodbe zaradi veleizdaje pa, kakor da bi je sploh ne bilo!

Ne, obsodbe nacionalističnih vladavin, te so res samo pohvala, tem večja, čim hujska in ostrejša je bila obsodba.

Te dni prinašajo nemški listi izjavo Nobelove družine, ki obsoja podelitev mirovne nagrade Ossietzemu. Izjavljajo hkratu v očitnim obžalovanjem, da nimajo nobenega vpliva na podelitev teh nagrad svojega strica in da so mnenja, da se ta podelitev ne ujema z namerami ustanovitelja nagrad.

Zdi se nam, da je pač stric Nobel poznal kvalitete svojih nečakov. In da se mu je nekako zdelo, kako bi oni delali z nagradami, če bi smeli. Neizogibno izhaja iz tega sklep, da prav zaradi tega ni dal svojemu sorodstvu nobenega vpliva na podeljevanje nagrad, ampak je rajši določil za to popolnoma tuje ljudi.

Ta izjava Nobelovih dedičev in pa podelitev nagrade za mir zaslužnemu možu pa spričuje samo, kako prav je, da je tako storil.

Priznanje nasprotniku

Indijski pisatelj Rabindranath Tagore je seveda kot naroden Indijec nasprotnik angleškega gospodarstva nad svojim narodom. Vredno pa je zabeležiti, kako sodi ta umerjeni in ustaljeni duh kljub temu o Angliji in njeni vladavini. In kakor to kot svobodoljubni mož odklanja v načelu, tako jo vendar priznava kot najboljšo izmed tujih. To njegovo izjavo priobčuje »Manchester Guardian«:

»Znano je, da izmed vseh zahodnih narodov, ki imajo neposredne zveze s tujimi plemeni, najvišje spoštujem britanski narod. Mnoge stvari so se zgodile v zadnjem času v Indiji, ki so nas ranile in katerih so krivi britanski opravniki. Toda o njih ne smemo govoriti. Te stvari so razdražile indijske široke ljudske sloje, čeprav je kazni doletela samo mladina. Kljub temu pravim še zmeraj, da se bo zgolj na tej podstavi sodil britanski narod. V Evropi so tudi drugi narodi, ki vladajo nad tujimi ljudstvi. A mi smo lahko samo veseli, da niso naši gospodarji. To, kar zdaj pišem, ne bi bilo mogoče storiti javno, če bi v Indiji vladal drug evropski narod.«

Indija še zmeraj ni enakopraven dominion v veliko-britanski zvezni državi, kakor to hočejo indijski domoljubi. Ali postopoma gre razvoj v tej smeri, za Indijce seveda mnogo prepočasi, za marksiteroga Angleža precej prehitro — kakor je pač zmeraj pri takih stvareh. Toda za to nam danes ne gre. Važno je pa Tagorejevo priznanje, ker izraza priznanje svobodoumnemu in svobodoljubnemu demokratičnemu narodu in hkratu zadovoljstvo, da ni Indija podrejena kakemu avtoritarnemu centralističnemu narodu v Evropi.

Rabindranath Tagore bi bil bržkone še bolj zadovoljen in vesel, če bi evropske razmere natančneje poznal in jih primerjal z indijskimi. Kajti videl bi, da je tudi v Evropi vse polno Indij.

Mali zapiski

Prepovedani časopisi

Državno pravdnništvo v Zagrebu je prepovedalo prodajati in širiti tele časopise:

1. polmesečnik »Novi student«,
2. št. 10 časopisa »Književnost«,
3. št. 5 tiskopisa »Nepravda«.

Vsi ti časopisi so izšli v Zagrebu.

Sporazum je dosežen.

Pa ne morebiti med Slovenci, Hrvati in Srbi. Ampak med Adolfom Ribnikarjem in dr. A. Kramerjem. Poročali so nedavno in tudi mi smo te govornice kot politično mikavnost zabeležili, da je eden izmed solastnikov »Jutra«, Adolf Ribnikar, iskal izhoda iz nacionalne zagate, ki jo je razglasilo »Jutro« za našo edino pot. Ko ga je iskal, je spoznal, da je dobra tista pot, po kateri hodijo dr. Maček in njegovi zavezniki. To spoznanje ga označuje kot moža, ki je sicer nekoliko pozno, a vendarle navsezadnje spoznal, da je milijonska JNS samo milijonska polomija. Očitno pa dr. Maček in njegovi zavezniki tako poznega spoznanja tako jasne stvari, kot je stvar popolne samouprave narodov, ne cenijo kdove kaj. Pa so odkimali. Zato se je Ribnikar vrnil k »Jutru« in se pobotal z dr. Kramerjem. Tako vsaj poroča »Obzorje«. »Jutro« bo zato poslej nekoliko manj jugoslovensko in centralistično, to pa bo menda »idejna« plat poravnave. Zato bo pa v prihodnje »Slovenski narod« kar najbolj neomajno jugoslovenski.

Sicer se pa ta nova razdelitev vlog že kaže v pisanju obeh listov.

Jugosloveni in »Slov. narod«.

»Slovenskemu narodu« je zadnji čas spet začela močneje biti njegova jugoslovenska žilica, ki je vidna posebno v njegovem »Političnem obzorniku«. Tam namreč (indirektno) vedno poudarja, da obstoji v Jugoslaviji le en, to je jugoslovenski narod in da smo se združili le na osnovi te teze. — Dobro, ako je zanj to nesporno, naj dosledno spremeni tudi naslov svojemu listu, ker je pač zelo čudno v »Slovenskemu narodu« tajiti — slovenski narod. — — —

Čudna pripravljenost za sporazum.

Patriarh pravoslavne cerkve Varnava je 1. decembra t. l. v saborni cerkvi v svojem govoru med drugim rekel tudi tole: »Kadarkoli pridejo plemena našega naroda v bližjo zvezo drug z drugim, vselej čutijo, da so eno. Ona se sama ne dele, nasprotno, ona se zblizujejo. S pomočjo tega močnega duha smo dosegli vse tisto, kar je potrebno vsakemu združenemu in od sovražnikov osvobojenemu narodu, da se lahko svobodno in ravnopravno razvija po ustavi in po zakonih svoje države.«

Varnava očitno misli, da se mora ljudstvo podrežati ustavi — da je ljudstvo zaradi ustave, ne pa, da naj ustava in zakoni ustrezajo ljudstvu — da je ustava zaradi ljudstva!

J. B.

Kam nas Slovence že vse prištevajo.

Te dni je izšla v Belgradu velika knjiga o Balkanu, nekak zbornik raznih razprav. Obseg Balkana opredeljuje R. Parežanin takole:

»Balkan, kot katerega je treba razumeti Albanijo, Bolgarijo, Grčijo, Jugoslavijo in celo Turčijo, tako evropsko, kakor tudi azijsko...«

Monarhija in demokracija v Angliji.

Vodilno angleško glasilo za gospodarsko-politična vprašanja, »The Economist«, razmotriva razmerje med pravicami kralja in kabineta v angleški demokraciji:

»Ni dvoma, da mora kralj zmeraj tako delati, kakor mu svetujejo njegovi ministri. Kaj naj se pa zgodi, če se kralj kdaj ne bi strinjal z ministrstvom? Tedaj mora kabinet odstopiti. S tem pa še ni rešeno vprašanje, ki bi ga hotel kralj drugače obravnavati, kakor ministri, kajti ustaven vladar ne sme po svoji volji imenovati nove vlade. V Angliji mora marveč izročiti sestavo vlade ali voditelju parlamentarne opozicije, ali pa kakemu drugemu politiku, ki se lahko zanaša na podporo parlamenta. Nikoli pa ne bi mogel imenovati kralj ministrstva, ki bi ga ne priznala večina spodnje zbornice, kajti taka vlada bi se ne mogla držati. Ne ostalo bi torej drugega, kakor da se razglasi diktatura kakega ministrskega predsednika ali pa kralja. To so pa mogočnosti, ki štejejo danes v Angliji manj, kakor kdaj prej izza časov Oliverja Cromwela. Če bi kralj več ne mogel imenovati vlade, ki bi jo podpiral parlament, tedaj mora pač kralj odstopiti in to pomeni, da odločajo navsezadnje zmeraj in pod vsakimi okoliščinami izvoljeni zastopniki ljudstva.«

Samozavestne besede svobodnih državljanov! K njim bi pripomnili še, da je Oliver Cromwell, ki se nanj sklicuje »The Economist«, dal na smrt obsoditi angleškega kralja Karla I., ki je hotel vladati zoper voljo ljudskih zastopnikov.

Besede so torej vsekako tudi precej razločne.

Naše gospodarstvo in politična odvisnost

Dunajski dnevnik »Die Stunde« poroča o trgovinskih pogajanjih med Nemčijo in Turčijo, po katerih je pripravljena odkupiti prva od druge ves bombažni pridelek in ga plačati 40 odstotkov nad svetovno ceno. K temu pripominja:

»Ponudba ni tako senzacionalna, kakor je videti na prvi pogled, kajti turški bombaž ne bo plačan z gotovino, ampak z nemškimi industrijskimi izdelki. Z drugega stališča je pa ponudba kaj zanimiva: znano je, da je bombaža na tem svetu na pretek, v Ameriki plačujejo farmerjem premije, da uničijo neki del bombažnega grmičevja in ga preorjejo, čemu torej nove bombažne plantaže v Turčiji? Amerika prodaja bombaž za devize, Turčija bi ga pa, tako hoče ponudba, oddajala za kompenzacijo. To razloži vse. Kaj naj se

pa zgodi, če nekega dne ne bo Turčija nemških industrijskih izdelkov več rabila ali vsaj ne več rabila v množinah, kakor dosedaj? Mar bo mogoče turški bombaž, ki se da spričo prevelikih ponudb na svetovnem trgu samo v Nemčiji razpečati, še tedaj prodajati za 40% nad svetovno ceno? To je problematika vseh kompenzacijskih kupčij.«

Da, to je njih problematika. Tudi za nas. In še en nasledek imajo take kompenzacijske kupčije, da postajajo namreč države z aktivno trgovinsko bilanco gospodarsko in s tem tudi politično odvisne od držav s pasivno bilanco!

Spominjajte se tiskovnega sklada tednika »Slovenije«!

Prepričane Slovence, ki jim je slovenstvo zapoved vesti in pravosti, prosimo, da podprejo razširjevanje čiste slovenske misli s tem, da nakažejo primeren znesek za tiskovni sklad našega tednika »Slovenije«.

Uprava lista vabi

Listu prejšnjega tedna smo priložili vsem naročnikom položnice s tiho željo, da bi se odzvali tisti, ki so že dalj časa v zaostanku z naročnino, ostali pa, da bi nam ob koncu leta naročnino nakazali za novo leto. Hvaležno moramo priznati, da je bilo ta teden precej odziva od naših cenjenih naročnikov; zato upamo, da se odzovejo tudi tisti, ki tega doslej še niso storili. Naš list je navezan samo na dotok naročnine, drugih virov za vzdrževanje ni. Zato se prav toplo priporočamo našim zavednim naročnikom, da se nas vsi spomnijo zdaj ob sklepu leta ter tako omogočijo nadaljnje nemoteno izhajanje »Slovenije«, ki ima vedno več uspeha pri svojem delu.

Urednik in izdajatelj: Tone Klemenčič v Ljubljani

V Jugoslovanski knjigarni si naročite sledeče knjižne zbirke:

Leposlovno knjižnico Ljudsko knjižnico Zbirko domačih pisateljev Zbirko mladinskih spisov

za malenkostne mesečne obroke. Zahtevajte naš Vestnik, ki ga pošljemo brezplačno z natančnimi podatki.

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA V LJUBLJANI

Sava Radič-Mirt:

Črtomirjeva vrnitev

Načrt za filmsko tragedijo v treh dejanjih. — Dalje.
(Vse pravice pridržane)

10. nastop.

(Teden dni po prazniku in trgatvi. Viteška dvorana na Semeniču. Hlapci in dekle pospravljajo in si pripovedujejo doživljaje v trgatvi, kaj in koliko so gostje pojedli in popili, kako so pijani Franki kockali, kako so jim frankovske gospe in gospodične prepevale in plesale.)

Črednik Dragan: Bila je prava Sodoma in Gomora! Doslej nisem verjel na čarovnice, a zdaj sem spoznal, da so bile te Frankinje same čarovnice. Še nikoli ni ponoči letalo toliko netopirjev okoli graščine.

Jule (Še z obvezano glavo od zadnjega pretepa): Ali vam nisem rekel? Zdaj ste se prepričali sami o poganskih čarovnicah. Res, še nikoli ni bilo v jeseni toliko netopirjev, a muh tudi ne, takihle debelih muh z zelenimi oklepi, in stara svinja je storila sedemnajst mladih. Same frankovske čarovnice! (Radostne volje nastopita Vinko s tamburico in Akacij z mandolino.) Kajne, gospoda, toliko muh in netopirjev še ni bilo na Semeniču? Kajne, same frankovske čarovnice? Letale, stikale, prisluškovale so po vseh kotih. (Služinčad odide.)

Vinko (zamišljen): Resnično, vedno so stikale glave in si skrivnostno namigavale.

Akacij: Joj, torej ni bila čarovnica samo Julija? Prisluškoval je na lestencu kar cel roj frankovskih muh? O, Rimljanka Julija, naša zaveznica, bo molčala, a druge, Frankinje? Vinko, hitiva k gospodarju Kocelju — ljudski glas, božji glas!

Vinko: Zakaj?

Akacij: No, da ga opozoriva na frankovske vohunke.

Vinko: Zakaj vohunke? Saj ni bilo nič takega, da bi bilo treba vohuniti. Baš prav, ravnokar prihaja. (V ospredje stopita Kocelj in grof Gosvin.)

Gosvin: Ljubi moj knez in zet! Oprosti, popolnoma sem spet brez sredstev, popolnoma so me spet oskubli pri kockah moji frankovski tovariši. Brez denarja ne morem na pot.

Kocelj (smeje): Moj dragi grof in tast, ti boš zakockal še doto svoje hčerke Bogomile, moje neveste.

Gosvin: Kaj potrebuješ ti doto, Kocelj, bogati slovenski knez in veljak? Bogomila sama je nevesta in dota obenem. Sicer pa upam, da ti v najkrajšem času povrnem ves dolg. Moj popotni astrolog in alkimist Abumašar je ravnokar na sledi magisteriju, kamenu modrih, ki izpreminja vse tvarine v zlato. In horoskop mi je odkril v hiši Fortune bogastva. Ali ni dovolj poročstva?

Kocelj: Če so vsi frankovski grofje tako vraževerni, jih sleparski orientalec spravi vse na beraško palico kakor tebe, in Evropa se pogrezne

v temo orientalskih vraž. Pozdravi mi torej Bogomilo, izroči ji tole pismo. Prihodnjo pomlad pripravi vse potrebno, pridem s svati, v maju naju poroči Starec Svetogoj. (Za pot pripravljena meniha Vihing s torbo in Rihbald z bisago.) O, tudi vi, pater Vihing, že odhajate?

Vihing: Saj je čas; razmejitvena komisija je opravila svoje delo in odpotovala že včeraj. A skrbni pastir odhaja vedno zadnji za čredo. Dovolite, grof Gosvin, midva z Rihbaldom bi se rada pridružila vam. Dovolite, da odpotujemo skupno. V teh nevarnih časih — razbojniški Avari prežijo povsod — ni varno potovati brez vojaškega spremstva. (Mehička odideta z Gosvinom.)

Vinko (potegne Kocelja na stran): Gospodar, glasovi šušljajo o frankovskih vohunkah. Celo tale teleban Akacij...

Kocelj (vznemirjen): Izdani? Izdana zarota? (Samozavestno.) Vinko, mirno, brez strahu! Prestavimo rok jesenskega napada na kres in prehitimo Franke. Meni je še ljubše, da prej odvalim skrbi. Škoda, slovanski bratje so odpotovali že pred dnevi. Nič ne de, Vinko, ti tako odpotuješ z ladjami na novo kupčijo in odpraviš vse potrebno. (Odide.)

Vinko (se vrne k potrtemu Akaciju in veselo zabrenka na tamburico): Akacij, vse je popravljeno. Vohunske čarovnice pa naj si zajahajo dolgi nos. (Skozi vrata se vidi, kako se poslavljata meniha od gostitelja Vladimirja Semeniča.) Hej, Rihbalde! (Pokaže mu pogačo, gnjat, klobase in steklenice na mizi.) Pot v Germanijo bo dolga, popotnik se nikoli ne brani brašna. Ali ima tvoja bisaga prostora tudi za take dobrine?

Rihbald: Saj pravijo, da naša bisaga nima dna. O, še več lahko pospravim. Pač res, za dolgo pot nikoli ni dovolj zaloge. Uh, in ta večna lakota in žeja. Gospod Vinko, tudi vi niste brez okrogline...

Vinko: Pa še malo sedita, morda se dobi še kaj. A naša belokarnijska gostoljubnost zahteva, da odpravimo goste tudi s šentjanževcem. Tistega od zida v grajski kleti, kajne?

Rihbald: O le tistega, le tistega! Na zemlji grajska klet, po smrti pa sveta nebesa! Čuj, Vihinge, te dobre dušice ne odpustijo Frankov brez šentjanževca.

Vinko: To je tudi po frankovsko: najprej predpivka, potem popivka, nazadnje zapivka, da se zapije zadnja pamet in denar. Le sedita gospoda, midva z vitezom Akacijem pa vama zaigrava in zapleševa za kratek čas. (Vesela epizoda z dobrodušnim menihom Rihbaldom.)

Vladimir (pride klicat): Mezga sta že osedlana, gospoda je že na konjih in vaju čaka.

Rihbald: Samo še en požirek! Kaj pa ima sicer dobrega današnji menih na svetu? Kamor pogleda, same vojne in prelivanje krvi, razbojništvo in vlačugarstvo. V čem naj utopi svojo žalost? (Natoči si in izpije prvo kupico do dna.) Ta je za Boga Očeta. (Drugo.) Ta je za Boga Sina. (Tretjo.) Ta pa za sv. Duha.

Vihing (ga pogleda postrani): O ti bogokletna

mušica! Rihbalde, ti imaš pa kar dve bisagi brez dna, eno v trebuhu, drugo na rami.

Rihbald: Grešnik ostane grešnik. Naturam expellas furca, tamen usque recurret.

Vihing: Še enkrat hvala, spoštovani gospodar in gostitelj. Franki ne pozabijo vaše gostoljubnosti. (Odideta z Vinkom, Vladimir in Akacij ostaneta sama.)

Vladimir: Kaj pa je danes novega, moj mehovski sosed, naš vitez, pevec in gospod, da si tako vesel in razigran?

Akacij (ponosno se vzravna pred Vladimirjem in privzdigne vizir): Ker Bog ne pusti, da bi ošabna drevesa predaleč metala senco. (Pomoli mu Julijin zlatnik.) Ali poznaš tole?

Vladimir: Prebito, pa res pristen, bizantinski kovaneč.

Akacij: Poglej podobo in poduhaj. Še sveže diši po hlevu, po konjskem hlapcu in cesarju Baziliju.

Vladimir (vrže na mizo): Zares, zveni kot zlato in sije kakor sonce.

Akacij: Saj to je tisto, sonce je tudi mene vzdignilo iz sence. Vidiš in takih sonc imam polno skrinjico. (Zaupno.) Da veš, sosed semeniški, našel sem zaklad.

Vladimir: Ves si vražji, skitaš se brez dela po svetu, tako pa se nauči človek marsičesa. Menda nisi zapisal krščene duše živemu vragu?

Akacij: Beži, beži, sosed semeniški. Kaj rabi Inko Akacij, pravoveren kristjan, slovenski vitez, pevec in gospod hudiča? V bregu pod svojo podrtijo sem našel zakopano skrinjico, polno takega sončnega in zvonečega drobiža. Najbrž so morali tihotapci bežati in so jo skrili. Zdaj imam denar, zdaj pojdem spet po svetu, a najprej v Rim. Če želiš, pozdravim tam apostolika tudi v tvojem imenu. Glej, v taki stari in zarjaveli, zakrpani in skripajoči šklemfi sem kot vitez, pevec in gospod nemogoč. In ti imaš v zalogi kar celo izbiro novih oklepov. Izberem si najlepšega in plačam ti ga že naprej, v zlati gotovini. (Izvlече možnjo.) Da ne boš rekel, da bahačim in pretiravam, poglej! Sami zlati, sveži kovanci, kar naravnost iz bizantinske kovnice.

Vladimir (presenečen vzame možnjo, jo iztrese po mizi in začuden obstane): Kako to, sveži iz kovnice in brez glasu? Primerjaj! (Poskuša zvenk prvega zlatnika z drugimi.) Vse zaman, svetijo se sicer kot zlato, a nimajo zlatega glasu in zvenka. Seveda! Kdo bi si mislil, da tihotapijo bizantinski alkimisti že po Gorjancih? Ali ne veš, da ponarejajo alkimisti zlato iz medi, da so preplavili že pol Germanije s ponarejenimi kovanci iz medi? Sosed mehovski, nekdo si te je privoščil s kruto potegavščino. (Odide.)

Akacij (se zgrudi na klop): Prokleta čarovnica! Vse se je zrušilo, padel sem iz prepada v še globlji prepad. Vse je izgubljeno. Grd, siromašen si. Akacij, sreča je zbežala zadnjič pred teboj, zadnjič in za vedno. Ostala mi je torej vendar tale zadnja rešilna bilka, zadnja nada... (Vzame vrvice iz naprsnika in odide.) (Dalje prihodnjic)